

educational establishments (GEE). The substantive provisions of conceptual bases of fundamental research of structure and content of the specializations «Artistically-Project Creation», «Decoratively-Applied Art», «Bases of Design» of the profile teaching in the national system of continuous artistically-project education have been determined. The ways of solving of the problem of providing by the teaching-methodological complete sets of the noted specializations of the profile GEE have been shown. The question of the scientifically grounded stage-by-stage introduction to the educational process of profile GEE of artistically-project education have been reflected. For the first time, after transition to the competence result of profile preparation, modern scientific source base for introduction of new concept-terminology apparatus of the profile teaching of the national system of continuous artistically-project education have been offered.

Key words: national system of continuous artistically-project education, fundamental research, conceptual bases, pre-university preparation, profile teaching, specializations «Artistically-Project Creation», «Decoratively-Applied Art», «Bases of Design».

Дата надходження статті: «29» січня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «25» лютого 2015 р.

УДК 378.147:80 (045)

ОЛЕНА ВОБК,

доктор педагогічних наук, доцент
(м. Черкаси)

Спіральний шлях пізнання: епістемологічні засади

У статті досліджуються основи мультипарадигмального спірального пізнання. Зокрема, розглядаються рівні та шляхи когніції, окреслюються механізми пізнавальної діяльності. Підкреслюється важливість гносеологічного плюралізму, згідно з яким постулюється поєднання раціонального, чуттєвого й досвідного в когнітивному процесі. Акцентується ідея взаємодії різних формацій і парадигм пізнання, що результується створенням мультипарадигмальних епістемологічних систем. Пропонується спіральна модель зростання знання.

Ключові слова: пізнання, мультипарадигмальність, гносеологічний плюралізм, епістемологічні стилі, спіральна модель пізнання

Постановка проблеми у загальному вигляді... Прагнення до активного пізнання дійсності й навколишнього середовища є природною потребою індивіда. Пізнавальна активність, або когніція передбачає, насамперед, розуміння людиною природи, суспільства й самої себе. Результатом такої активності є знання, навички, вміння, відповідні здатності й досвід.

Аналіз досліджень і публікацій... Пізнання/когніція традиційно розглядається як специфічний вид соціально-культурної діяльності індивіда, спрямованої на збагнення як зовнішнього світу, так і свого внутрішнього стану. Пізнання розгортається в сумісній та індивідуальній діяльності, «спирається» на різні історичні й культурні форми, здійснюється в різних поєднаннях вродженого й набутого досвіду. Закріплюючись у цьому досвіді у вигляді більш-менш узгоджених між собою компонентів, когніція виступає, насамперед, як знання. Тому в цьому процесі слід розмежувати процес і результат. Особистість, освоюючи елементи соціального світу, відкриває нові, невідомі зв'язки, формує нові образи у вигляді структур знань; її власна пізнавальна діяльність реалізується за рахунок роботи з цими структурами в ході використання й перетворення елементів знання. Зусилля індивіда так би мовити «оживляють» знаннєві схеми, які зберігаються у його свідомості, переводять їх у режим взаємодії з реальними проблемами, так чи інакше відтворюючи й переробляючи їх у процесі пізнання й «повертаючи» їх у свідомість у збагаченому вигляді. Знання, таким чином, актуально присутнє в житті людей як момент когніції; воно розкривається, поповнюється й реалізується в контексті пізнання [3, с.306].

Формулювання цілей статті... **Метою статті** є висвітлення особливостей мультипарадигмального спірального пізнання.

Виклад основного матеріалу... У структурі пізнавального процесу традиційно розрізняють два базові рівні: чуттєве пізнання й раціональне пізнання. На рівні чуттєвого пізнання здійснюється відзеркалення зовнішнього світу в образній формі в результаті безпосереднього контакту суб'єкта пізнання з об'єктами реальної дійсності. Таке пізнання виражається в чуттєвому досвіді. Результатом чуттєвого пізнання є відчуття, сприйняття й уявлення. На рівні раціонального пізнання, яке якнайповніше втілюється в мисленні людини, має місце процес сутнісного й опосередкованого пізнання світу, що забезпечує розкриття його закономірних зв'язків та їхню фіксацію мовою понять і категорій. Результатом раціонального пізнання є форми мислення у вигляді понять, думок, умовиводів і ментальних моделей. Раціональне пізнання формується під впливом практичної діяльності, тобто у процесі набуття досвіду [5, с.78].

Співвідношення чуттєвого, емпіричного й раціонального у процесі когніції з античності й до нині викликає інтерес філософів. Традиційно вважається, що основною проблемою гносеології є розв'язання питання, чи всі знання мають досвідне походження. Емпіричне пізнання є вихідним моментом пізнавального процесу; у ньому важливу роль відіграють почуття. Тому у гносеології існує опозиція двох базових філософських традицій: емпіризму й раціоналізму. Емпірики заперечують існування будь-яких ідей до набуття досвіду, стверджуючи, що всі ідеї проникають у свідомість людини через навчання, провідне місце в якому має або особистий досвід, або ж узагальнення досвіду інших. В емпіричному досвіді фіксуються зовнішні прояви процесів і подій дійсності, заключаючи в собі те, що доступне спогляданню. Іншими словами, цей досвід доходить до свідомості, насамперед, через сприйняття, або перцепцію. На відміну від емпіриків, раціоналісти вважають, що, крім набутих, людина має, передусім, вроджені ідеї (наприклад, ідеї моралі, справедливості, добропорядності, гармонії тощо), які не можуть бути результатом досвіду [5, с.79].

З іншого боку, варто згадати також існування гносеологічного плюралізму, з позицій якого постулюються уявлення про наявність рівноправних, незалежних один від одного й функціонуючих за власними законами форм і джерел пізнання, що втілюються у відповідних картинах світу, епістемологічних стилях (емпіричному, раціоналістичному й сенсуалістичному), концептуальних системах і пізнавальних моделях, тобто у багатоваріантному розвитку знання. Онтологічний і гносеологічний плюралізм стверджує погляд на світ як на поліваріантне різноманіття, яке моделюється крізь призму установок синергізму, додатковості, релятивності й симфонізму. Тенденція до плюралізації онтологічної картини пізнання й буття, до врахування взаємодії багатьох рівнозначних субстанцій, які не зводяться лише до двох начал (а одтак і наукових парадигм), нині чітко простежується в усіх галузях сучасної науки [6, с.118]. Ускладнення уявлень про процеси пізнання результувалось утворенням «каскадних моделей», в яких оволодіння знаннями виглядає як потік, котрий послідовно проходить фази аналізу, проектування, реалізації, тестування, інтеграції й підтримки. Каскадні моделі поєднують образи поступового накопичення знань з концепціями різкої зміни ціннісно-нормативних систем (Т.Кун) і зображують еволюцію пізнання як зміну історичних формацій знання («епістем», за М.Фуко). Важливою в такому разі постає проблема взаємодії різних формацій і парадигм пізнання, одним із можливих розв'язків якої виявляється шлях створення «мультипарадигмальних» епістемологічних систем [3, с.309], які сприяли б оволодінню емоційними й раціональними, емпіричними й теоретичними, фундаментальними і прикладними, філософськими й конкретно науковими, природничими та гуманітарними, науковими й позанауковими знаннями.

Висловлене вище означає, що процес когніції має свої **особливості**, серед яких [4, с.111]: 1) виявлення об'єктивних законів дійсності, самого пізнання, мислення тощо: звідси й орієнтація на вивчення та встановлення загальних ознак, властивостей і характеристик предмета та їх вираження за допомогою ідеалізованих об'єктів; 2) передбачення майбутнього з метою подальшого практичного освоєння дійсності на основі знання законів функціонування й розвитку досліджуваних об'єктів; 3) системність, тобто сукупність знань, упорядкованих на підставі певних принципів, які й об'єднують одиниці знань у цілісну органічну систему; 4) методологічна рефлексія: вивчення об'єктів, виявлення їхньої специфіки, властивостей, зв'язків тощо завжди супроводжується усвідомленням методів і прийомів (як раціональних, так і ірраціональних), за допомогою яких досліджуються об'єкти; 5) об'єктивність і орієнтація на знаходження істини; 6) неперервне самовідновлення концептуального арсеналу; 7) використання у процесі дослідження як матеріальних (наукового обладнання й устаткування), так і ідеальних засобів і методів, як от: діалектика, логіка, концептуальне моделювання, математичний, синергетичний, кібернетичний, системний методи тощо; 8) доказовість, обґрунтованість отриманих результатів і достовірність висновків; 9) формування наукової картини світу.

Процес пізнання здійснюється індуктивним, дедуктивним та абдуктивним шляхами, що сприяє як розширенню, так і відкриттю/виведенню нових знань. Таке знання має особливість накопичуватись і зростати. За К.Поппером, модель зростання наукового знання має вигляд набору когнітивних процедур, що передбачає [2, с.325–376]: а) усвідомлення проблеми, що є початком пізнання; б) висунення гіпотези, що допоможе розв'язати проблему; в) спростування гіпотези, що забезпечить усунення виявлених помилок і хибних припущень; г) проведення критичної дискусії, в результаті якої має місце поглиблений розгляд проблеми й висунення нових припущень; д) зростання наукового знання за рахунок критики гіпотез.

Слідуючи своїй логіці, К.Поппер розробив концепцію «третього світу» – «світу мови, передбачень, теорій і міркувань». Філософ розрізняє три світи [2, с.370]: перший світ – реальність, яка об'єктивно існує; другий світ – ідеальні конструкції свідомості, її стан та активність; третій світ – «світ об'єктивного змісту мислення, насамперед, змісту наукових ідей, поетичних думок і витворів мистецтва». Він утворюється людиною, але результати її діяльності живуть власним життям. Третій

світ – це «універсум об'єктивного знання», він є автономним від інших світів. Приріст знання у «третьому світі» описується К.Поппером формулою: $P - TT - EE - P$ (*Problem – Theory – Evaluation – Problem*), де P – це вихідна проблема, TT – теорія, яка претендує на розв'язання проблеми, EE – оцінювання теорії, її критика й усунення помилок, P – нова проблема.

У запропонованій К.Поппером формулі бракує однієї ланки – власне етапу розв'язання проблеми. Якщо додати або, радше, відтворити цю ланку (бо вочевидь філософ мав її на увазі), то виявиться, що і модель, і формула передбачають спіральний шлях пізнання, де кінцевий етап, тобто розв'язання проблеми, одночасно стає новою проблемою й початком нового витка пізнавального процесу. У такому випадку **спіральна модель пізнання** може мати таку структуру [1, с.46]: 1) перший виток – це загальне знайомство з проблемою, визначення проміжних завдань, які необхідно розв'язати, та висунення припущень щодо варіантів розв'язку; 2) другий виток – активізація «знанневих схем» у свідомості індивіда і розв'язання проміжних завдань; 3) третій виток – критична дискусія щодо запропонованих розв'язків завдань, їх спростування чи доведення, обговорення побічних ефектів, достоїнств, недоліків і суперечностей, висунення нових припущень, тобто поглиблений різнобічний розгляд проблеми; 4) четвертий виток – реалізація висунених припущень щодо нових шляхів розв'язання проблеми, корекція й узагальнення висновків і виведення нового знання. Відповідно, розв'язана проблема й виведене знання є початком нової епістемологічної проблеми, до розв'язання якої може бути застосований такий самий алгоритм.

Висновки... Отже, пізнання є динамічним і творчим процесом. Активне отримання знань відбувається по спіралі. Сам процес оволодіння знаннями вимагає дотримання певного алгоритму, або моделі пізнання. У процесі пізнання має місце дозрівання суб'єкта пізнання на світоглядному рівні. Світоглядні проблеми відкриті для розвитку у процесі спірального пізнання. На кожному новому витку індивід разом із людством по-новому розв'язує філософські проблеми залежно від його картини світу, епістемологічного стилю, типу мислення тощо. Основою багатоваріантного розв'язання проблем є гносеологічний плюралізм, який постулює уявлення про існування рівноправних, незалежних форм і джерел пізнання, що функціонують за власними законами і втілюються в різних картинах світу.

Перспективу подальшого розгляду заявленої проблеми ми вбачаємо в дослідженні психологічних і комунікативних особливостей пізнання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вовк О. І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма / О. І. Вовк. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – 500 с.
2. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М. : Прогресс, 1983. – 580 с.
3. Социальная философия: Словарь / [сост. и ред. В. Е. Кемеров, Т. Х. Керимов]. – М. : Академический Проект, 2003. – 560 с.
4. Стрюковский В. И. Философия науки / В. И. Стрюковский, А. М. Старостин. – М. : Издательский дом «Дашков и К», 2009. – 367 с.
5. Теория познания / под ред. В. А. Лекторского, Т. И. Ойзермана. – М. : Философская мысль, 1991. – 428 с.
6. Энциклопедия эпистемологии и философии науки / под ред. И. Т. Касавина. – М. : «Канон+», РООИ «Реабилитация», 2009. – 344 с.

References:

1. Vovk O. I. *Komunikativno-kognitivna kompetentnist studentiv-filolohiv: nova osvitnia paradyhma*, Cherkasy, Vydavets Chabanenko Yu. A., 2013, 500 p.
2. Popper K. *Logika i rost nauchnogo znaniya*, Moscow, Progress, 1983, 580 p.
3. *Soc'yal'naya filosofiya: Slovar' / [sost. i red. V. E. Kemerov, T. Kh. Kerimov]*, Moscow, Akademicheskij Proekt, 2003, 560 p.
4. Stryukovskij V. I., Starostin A. M. *Filosofiya nauki*, Moscow, Izdatel'skij dom «Dashkov i K», 2009, 367 p.
5. *Teoriya poznaniya / pod red. V. A. Lektorskogo, T. I. Ojzermana*, Moscow, Filosofskaya mysl', 1991, 428 p.
6. *E'nciklopediya e'pistemologii i filosofii nauki / pod red. I. T. Kasavina*, Moscow, «Kanon+», ROOI «Reabylytatsyya», 2009, 344 p.

Summary

Olena Vovk

Spiral Cognition: Epistemological Grounds

The article focuses on the bases of multiparadigmatic spiral cognition. In particular, levels and ways of cognition have been examined, the mechanisms of cognitive activity have been traced. The importance of gnoseological pluralism has been cleared out, according to which combination of rational, sensual, and experience in cognitive process is postulated. The idea of interaction of different formations and paradigms of cognition, resulted in creation of multiparadigmatic epistemological systems has been accentuated. The spiral model of knowledge acquisition has been offered.

Key words: cognition, multiparadigmatic, gnoseological pluralism, epistemological styles, spiral model of cognition.

Дата надходження статті: «03» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «25» березня 2015 р.

УДК 37.064:78.071(045)

ВАЛЕНТИН ВОБК,
кандидат психологічних наук, доцент;
МАРИНА ЯРОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Розвиток інтересу до музично-виконавської діяльності через взаємодію викладача й студента

У статті розкрита психолого-педагогічна сутність розвитку інтересу до музично-виконавської діяльності через взаємодію викладача й студента. Духовна близькість викладача й студента – це перенесення акценту з формально-педагогічних відносин на особистісні, які є дуже важливим фактором, що визначає результати навчально-виховного процесу. Повага до особистості студента – це особлива пошана до нього, визнання унікальності його можливостей, зацікавленість у ньому, бажання зрозуміти, допомогти тощо. Проявом поваги є ввічливість, культура спілкування, справедливість, щирість, співчуття, чуйність, співпереживання, терпимість тощо. Позитивна взаємодія, що спирається на емоційний потенціал суб'єктів процесу навчання, дозволяє акумулювати пізнавальну активність студентів, суттєво підвищувати рівень мотивації навчання й ефективність процесу навчання в цілому.

Ключові слова: взаємодія, викладач, студент, розвиток, інтерес, музично-виконавська діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Однією з актуальних проблем сучасної педагогічної теорії і практики вищої школи є організація дидактичної емоційної взаємодії «викладач-студент». Позитивна взаємодія, що спирається на емоційний потенціал суб'єктів процесу навчання, дозволяє акумулювати пізнавальну активність студентів, суттєво підвищувати рівень мотивації навчання і ефективність процесу навчання в цілому. Сучасний розвиток педагогічної науки висуває завдання здійснити кардинальні зміни в системі вищої освіти й свідчить про необхідність вироблення нових підходів до її діяльності на основі творчого використання досягнень національної й світової педагогіки. За цих умов забезпечення духовно-творчого розвитку студентів, зокрема, розвиток сталого інтересу до музично-виконавської діяльності як найактивнішої форми самовираження в мистецтві, набуває особливої актуальності.

Гуманізація освіти визначає таку організацію навчального процесу, яка спрямована на розвиток особистості й формування механізмів самовиховання й самоосвіти через задоволення потреб, а також на реалізацію творчого потенціалу студента в ході музично-виконавської діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій... До осмислення категорії «інтерес» зверталися представники багатьох гуманітарних наук: філософії, психології, соціології, педагогіки, мистецтвознавства (Н.Бойко, З.Друзь, С.Захаров, І.Кравцова, В.Марків). Результати аналізу найвагоміших праць із музичної психології (Л.Бочкар'єв, Л.Виготський, Г.Іванченко, В.Медушевський, В.Петрушин, М.Старчеус) вказують на визначальну роль мотивації в музично-виконавській діяльності, взаємозв'язок між інтересами й потребами.

Ця проблема не залишається осторонь і сьогодні. Сучасна музично-педагогічна наука має значні здобутки в дослідженні процесу розвитку інтересу в сфері музичного мистецтва (А.Болгарський, Н.Гришанович, О.Дем'янчук, С.Жуков, С.Никитюк, А.Паламарчук, Г.Плесніна, Е.Цибуля). У працях науковців розглянуто особливості розвитку інтересу до музичного мистецтва; визначено специфіку його розвитку з урахуванням вікових особливостей; розроблено сукупність практичних рекомендацій щодо розвитку інтересу в студентів до певного виду музичної діяльності.

У психологічному словнику за редакцією В.Войтка інтерес (від лат. interest – важливий, значущий) визначений як «емоційно забарвлене ставлення до навколишнього, спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликані позитивним, зацікавленим ставленням до когось, до чогось» [7, с.73].

Психолог С.Рубінштейн характеризує інтерес як «...зосередженість на певному предметі думок, що спричинює прагнення ближче ознайомитися з ним, глибше зануритися у тривале зосередження на ньому» [9, с.525].

Сучасні філософи (В.Андрущенко, І.Бойко, І.Надольний, В.Розумний), визначаючи основою інтересів потреби, підкреслюють, що «...інтереси, як і потреби, є рушійною силою діяльності, поведінки і вчинків людей» [11, с.439].

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкриття особливостей розвитку інтересу до музично-виконавської діяльності через взаємодію викладача й студента.